

Mikä ihmeen Itä-Suomi?

JUSSI SIMPURA

Itä-Suomi oli esimerkkinä Olli Lehtosen ja Markku Tykkyläisen artikkelissa ”Kuinka väestö sijoittuu tietoyhteiskuntaan” (YP 5/2010). Artikkelki on kiinnostava kysymyksenasettelultaan ja siinä käytetyt menetelmät edistyksellisiä. Tulokset kertovat karusti, mikä vaikutus niin sanotuilla sijaintihaitoilla on väestönkehitykseen muutenkin taantuvilla alueilla. Itä-Suomeen luetaan artikkeleissa Etelä- ja Pohjois-Savo sekä Pohjois-Karjala.

Tuloksia vastaan minulla ei ole huomauttamista. Sen sijaan aloin miettiä, minkä mielikuvan antaa Itä-Suomen tarkastelu yhtenä kokonaisuutena. Asioita tuntematon lukija saattaa ajatella, että Itä-Suomi on jotenkin toiminnallisesti kiinteä alue, jonka eri kaupunkiseutujen välillä on paljon yhteyksiä. Mikkelistä kotoisin olevana ja siellä edelleen osan vuotta viettävänä olen kuitenkin siinä käsityksessä, että mikkeliäisillä ei ole juurikaan toiminnallisia yhteyksiä Kuopion tai Joensuun suuntaan, eikä paljon Savonlinnaankaan. Elämä on toisaalla, auringon puolella, siellä, mistä tulevat valo ja lämpö.

Etelä-Savon pääosa suuntautuu toiminnallisesti mieluummin kaakkoon ja lounaaseen, nykyisin varsinkin Lahteen ja Helsinkiin päin. Kaakon suunnan merkityskin kasvaa venäläisturistien määrän noustessa. Kuopio on mikkeliäisille tärkeä vain silloin, kun terveydenhuollon miljoonapiiri rahtaa vakavasti sairaut KYSiin lopun aikoihin valmistautumaan. Muuten Kuopio ja Joensuu ovat Mikkelistä katsoen puolivälissä Murmankiin ja Arkangeliin mentäessä, eikä mikkeliäisellä ole tarvetta asioida missään noista neljästä kaupungista. Ei edes jätevesi virtaa Kuopiosta ja Joensuusta Mikkelin kautta.

Mikä ihmeen Itä-Suomi? Mitä koko ilmaus tarkoittaa? Saman kysymyksen voi kyllä esittää Länsi-Suomestakin. Itä-Suomen olemuksesta ovat kyselleet muutkin, esimerkiksi taloustutkijat (ks. Eskelinen & Niiranen 2003). Kansankulttuurin ja murteen tutkimuksen näkökulmasta itäistä Suomea on Kymijoki-Kokkola-linjan itäpuolinen alue, luoteisrajanaan linja Kokkolan itäpuolelta kohti Kuusamo. Jok’ ei usko, menköön kattoon: murrekarttoja on esimerkiksi

teoksessa ”Suomen murteiden sanakirja” vuodelta 2010 ja kansanperinteen karttoja Matti Sarmelan toimittamassa teoksessa ”Suomen perinnettä” vuodelta 1994. Keski-Suomi, joka kovasti pyristelee irti savolaisuudesta, olisi siis oikeammin nimeltään Länsi-Savo. Itäistä Suomea ovat myös Etelä-Karjala ja osa Kymenlaaksoa.

Hallinnon ja politiikan Itä-Suomi on taas tällä hetkellä Suomen EU-intressien määrittelemä. Poliittinen perimätieto kertoo, että nykyinen EU:n aluejaon NUTS2-tason Itä-Suomi muodostettiin niin, että Suomeen saataisiin ainakin yksi suuri alue, jonka BKT henkeä kohti on alle 75 prosenttia EU:n keskiarvosta. Tällainen alue on EU-tukien saajana edullisessa asemassa. Kun EU on laajentunut ja mukaan on tullut Suomea köyhempiä maita ja samalla maakuntien opiskelijat on alettu panna kirjoille opiskelupaikkakunnillaan, ei EU-Itä-Suomi enää kuulukaan tuohon tuensaajien aateliin. Siksi jotkut ovat toivoneet, että alueellisten tukien kriteeriksi otettaisiin jokin muu kuin BKT, esimerkiksi harva asutus.

Itä-Suomen määrittely tuottaa vaivaa muualakin, kun aluehallinnon uudistus on hävittänyt perinteiset läänit eikä maakuntien nimien käyttö ole aina selvää. Kielikello-lehden numerossa 4/2010 esitellään säätiedottajien, maantieteilijöiden ja nimistönhuoltajien ratkaisuehdotuksia (Martola & al. 2010). Niissä on kaksi pääjakoa: pohjois-etelä-suuntainen jako ja itä-länsi-suuntainen jako. Edellisessä suunnassa erotetaan suuralueina maan eteläosa (suurin piirtein linjan Rauma-Heinola-Parikkala eteläpuoli), keskiosa (edellisestä linjasta Kokkola-Iisalmi-Nurmeslinjalle) ja pohjoisosa. Itä-länsi-suunnassa ”maan itäosa” tarkoittaa Kymenlaaksoa, Etelä-Karjalaa, Etelä-Savo, Pohjois-Savo ja Pohjois-Karjalaa.

Mielestäni olisi luontevaa, että maan eri osien yhteen niputtamisessa pidettäisiin kriteerinä suuremman kokonaisuuden osa-alueitten yhteistä toiminnallisuutta. Kysymys on siis siitä, missä käydään töissä, missä asioidaan virallisilla asioilla ja ostoksilla, minne turistit menevät ja mistä tulevat, mistä hankitaan tavarat ja palvelut sekä mistä tulevat tuotantotoiminnan panokset ja minne menevät sen tuo-

tokset. Puhe ”Itä-Suomesta” viittaa useimmiten maakunnan tai talousalueen kokoisten palojen yhdistelmään. Olisi siis selvítettävä, onko noiden eri palojen välillä yhteyksiä vai ovatko kuvitellun suuralueen palaset enemmänkin yhteydessä joihinkin muihin alueisiin suuralueen ulkopuolella. Tällaista selvitystä on tehtykin, tärkeimpänä ponnistuksena aluetilinpito ja sen satelliittitilinpidot (ks. www.tilastokeskus.fi/alue-tilinpito). Perusteellisia tietoja on aluetasolla tuoreiltakin vuosilta, mutta alueellinen panos-tuotostaulukko on viimeksi laadittu vuoden 2002 tiedoilla. Niistä ilmenee suuri joukko alueitten välisiä virtoja ja kytkentöjä sekä niiden puuttuminen alueitten välillä. Tiedot eivät kuitenkaan aukene kovin helposti satunnaiselle tiedontarvitsijalle. Tämä ja uusimpien tietojen puuttuminen antavat tilaa arveluille, kuviteluille ja politiikalle.

Käytänpä siis tilaisuutta ja ryhdyn arvelemaan. Itä-Suomen kohdalla uskoisin, että Etelä-Savon kytkennät suuntautuvat moninkertaisesti enemmän etelään kuin pohjoiseen. Etelä-Savo kumartaa pääkaupunkiseudulle, Päijät-Hämeeseen, Kymenlaaksoon ja Etelä-Karjalaan ja kääntää samalla Pohjois-Savolle ja Pohjois-Karjalalle sen toisen puolen. Helsinki ja kohta ehkä Pietarikin ovat eteläsavolaisille toiminnallisesti lähempänä kuin Kuopio. Lahteen on Mikkelistä 20 kilometriä lyhyempi matka kuin Kuopioon ja alati parantuva tie. Keväällä 2010 käytinkin Mikkelissä pitämässäni esitelmässä iskulausetta: ”Kaiken maailman mikkeliäiset, liittykää Lahteen!”

Etelä-Savo on Etu-Savo, laajentuvan Helsingin metropoliseudun lähimpiä luontovirkistysalueita. Myös muu alueen toiminta on kääntynyt Helsingin suuntaan. Tässä mielessä Etelä-Savo kuuluu Etelä-Suomeen. Se myös sijaitsee etelässä: Etelä-Savon kuvaaminen osana Itä-Suomea vain antaa virheellisen mielikuvan siitä, että Etelä-Savokin olisi jotenkin pohjoisessa. Silloin myös samalla korkeudella sijaitseva Tampereen seutu on Pohjolan porteilla. Pohjois-Savo ja Pohjois-Karjala taas ovat Taka-Savoa, johon voi laskea myös Länsi-Savon keskeltä Suomea. Etu-Savo ja Taka-Häme (Päijät-Hämeen ja Kanta-Hämeen pohjoisosat) ovat kaikki samalla tavalla etelärannikon ja sen takareunana olevan harjuvyöhykkeen muo-

dostamaan Ranta-Suomeen kytkeytyviä taka- ja virkistysalueita. Olisi nurinkurista, jos Taka-Hämettä alettaisiin ajaa Jyväskylän suuntaan Länsi-Savon helmaan niin kuin nyt Etu-Savoa ajetaan Kuopion ja Taka-Savon helmaan. On kiinnostavaa muuten huomata, että Suomen aluerakenteessa alueen keskukset ovat yleensä mieluummin alueen etelä- kuin pohjoisosassa.

Viimeisimmässä aluetilinpidon raportissa joulukuulta 2010 osoitetaan, että vain viidessä maakunnassa BKT aleni lamavuonna 2008. Kolme eniten taantunutta maakuntaa olivat Kymenlaakso, Etelä-Karjala ja Etelä-Savo: taantuvaa savupiipputeollisuutta tai taantuvaa pienviljelijä-Suomea. Aluepoliittiset tuet kiitävät lentävinä kalakukkoina näiden Etelä-Suomen taantuma-alueiden yli kohti Taka- ja Länsi-Savoa. Noista tuista ei tietenkään kannata toivoa pysyvää apua missään. Alueiden olisi liittouduttava niiden naapurialueidensa kanssa, jotka tuovat niille leivän, ei tukiä. Etelä-Savon tapauksessa tämä tarkoittaisi peruuttamatonta kääntymistä osaksi Etelä-Suomea.

Mitä tällä kaikella on väliä? Alueitten nimethän ovat vain nimiä! Mutta nimet myös luovat ja vahvistavat mielikuvia, ja mielikuvat vaikuttavat toimintaan. Itä ja pohjoinen luovat mielikuvan uhman ja tukien varassa selviävistä nälkämaista. Länsi ja etelä antavat aktiivisemmän mielikuvan. Aina on parempi olla rintamaan takamaa kuin takamaan reunamaa. Ehkä voisi esittää suurempaakin, alueitten toiminnallisiin yhteyksiin perustuvaa remonttia Suomen aluejaossa käytettäviin nimikkeisiin. Etelä-Suomen muodostaisivat Suomenlahden rannikon Ranta-Suomi ja sen takamaana alue nimeltään vaikkapa Harju-Suomi (Hämeenlinnan tasalta itään päin ja Salpausselän korkeudelta 60–100 km pohjoiseen). Länsi-Suomi muodostuisi Tampereen ja Turun ympärille Pirkanmaasta, Satakunnasta ja Varsinais-Suomesta. Väli-Suomea olisivat Etelä- ja Keski-Pohjanmaa sekä laaja Sisä-Suomi (Pohjois-Savo, Pohjois-Karjala ja läntisenä Savona pidettävä Keski-Suomi). Toiminnallisuuden perusteella voisi kyllä harkita Pohjanmaan ottamista omaksi suuralueekseen ainoana alueena, jossa maataloudella on vielä merkittävä kansantuoteosuus. Pohjanmaasta ja Sisä-Suomesta ylöspäin aukeaa sitten Pohjois-Suomi.

KIRJALLISUUS

Eskelinen, Heikki & Niiranen, Kimmo: Itä-Suomen talouskehityksen pitkä linja ja nykyiset ongelmat. Kansantaloudellinen aikakauskirja 99 (2003): 1, 43–58

Martola, Nina & Paikkala, Sirkka & Nikkanen, Terhi & Hartonen, Sari & Heikura, Eeva-Kaisa & Schulman, Harry & Tikkanen, Matti: Säätiödotusten nimet ja alueet. Kielikello (2010): 4, 21–23.